

„Dainavos žodžio“ priedas, remiamas Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo

Gimcinės pažinimas – tautos pažinimas

M. K. Čiurlionis yra pasakis: „Liaudies menas turi būti mūsų meno pamatas. Iš jo turi iškilti savotiškas lietuvių stilius, kuris yra mūsų pasididžiavimas, nes tas gražumas, kurį turi savyje, yra grynas, savotiškas ir išimtinai lietuviškas“.

2001 m. balandžio 11 dieną Alytaus rajono šviecimo cantro vadovės Linos Andrulevičienės ir metodinės Gražinos Ramaškevičienės rūpesčiu vyko kevirta tarpajoninė kraštotyrynė komperencija (jos vedė jir kitas tris).

Nūnai, gyvendami 2012 m., grįžkim in tuos 2001 metus ir prismykim daugelio rajono mokyklų kraštotyrynų, jų padarytus dzidelius darbus, skyrtus savo dzūkiško krašto pažinimu.

Taigi pabūkim gražon kraštotyrynų šventėn. Daugybė kraštotyrynų darbų nuklojo parodos stalus. Beveik visų mokyklų kraštotyrynų pradėjo rašyc mokyklų jisto-

rijas jir daug jų atvežta parodai.

Verta žvylgterc, kų rašė rajono mokyklų kraštotyrynų. Pradėkim nuog Butrimonių mokyklos kraštotyros būralio 2001 m. parodai atvežtų darbų aptarimo.

Būralio vadovė mokytoja Danutė Anušauskienė parodai pristatė labai tvarkingų 187 puslapių metrašči. Jį skaicydamas paragėsi visų mokyklų gyvenimų. Pabuvosi šventėsa, minėjmuosa, sportiniuosu darbuosa, suscikuosua, dzūkiškuosa patrijotiniuosu ranginiuosu. Aprašyci dzūkų protėvių gyvenimo būdai, tradicijos, miestelio herbo jintekimo šventė. Labai vožna visai mokyklai buvo Maironėčių, atvažavusių jiš Klaipėdos, Šiaulių, Pakruojo, Anykščų, suscikimo šventė.

Daug sumanymų turi prajektų kūrėja, būralio vadovė Danutė. Jai nespakaina, kad žinių teknalogijos, naujas gyvenimo būdas kožnų dzienų praeicin stumia mūs protėvių kultūros paveldų. Metrašcin parašyta, kad padarytas prajektas „Išsaugokime kultūros paveldą“ ir Butrimonysa gimis dzūkiška sodziaus pirkia, katroj ragins atnokultūros pažinimų, savo krašto senovinio gyvenimo būdo supracimų. Taucinio

ugdymo teorinių pagrindų kūrėjas Antanas Maceina porino, kad nežinanc praeicies, nesuprasta bus ir dabarcis. Butrimonysa ruošama kraštotyros muziejų, katris atdarytas 1997 metais, pertvarkyc jir jinragistruoc Respublikinių muziejų sūrašān.

Ape žydų žudzyne rašė mokytoja Marija Struskauskienė. Ji padarė miestelin gyvenusių 1937 metais 848 žydų sąrašų, užrašydama vyrų, moterų skaičių, jų amžų.

Mirolavan neseniai gražai paminėtos mokyklos 220-os mecinės. Kraštotyros būralio vadovė Angelė Savukynienė nieko nepralaidzia. Jos plūksna gražai aprašė minėtų mokyklos šventi. Metrašcin parašyta, kad Miroslavo mokyklos bendruomenė dziaugias turėdama tokį slaunų, garbyngų pasaulin mokslinų jiš Miroslavo Justinų Pikūnų. Jis psichologijos specialybės daktaras. Psichologijos temu parašė knygu „Žmogaus psichologija“ ir kitas. Jis jinkūrė Vaikų psichodiagnostikos cantrų. Jis – Mičigano tarybos „Amerikiečiai už laivę“ kūrėjas jir narys. Nuog 1992-ų kožnais metais atvažuoja Lietuon jir talkina universitetam.

Šito šviesuolio, Mičigano mokslo akademijos naro, katris darbūja Detroito universitetam, vardas jinrašytas žinomaisių Amerikos mokslinų vardzynan. O tai dar ne viskas. Šito žmogaus jiš Miroslavo, jiš dzūkų šalalės, vardu pavadzyta viena jiš atrastų žvaigždžių. Šitas garbyngas Dzūkijos sūnus jišmokino mylėc gimcinį, mylėjo visų žmonių, garsino an svieto ne cik Lietuvų, bet jir dzūkiškų kraštų, o savo apsilankymais – jir Miroslavų. Kų gali žinoc, o gal mokykla kadu nor jir vadzysis garbyngo Justino Pikūno vardu!

Rimėnų pagrindinės mokyklos kraštotyros būralio vadovė Venta Kazakevičienė parodon atvežė 62 lapų metrašči. Aprašytos protėvių tradicijos (Velykų šventės papročiai), vesta kalbų dziena, kur vaikai buvo mokomi mylėc kitas kalbas. Ale pirmiausia raikia gerai žinoc jir mokėc savo gimtų kalbų, katroj turi macį (galimybę) praturcyc pasaulinį kultūrų. Mokyklon per šitų šventi skambėj dainos lietuvių, germoņu (vokiečių), anglų, italų, locynų kalbom. Šventėn atvažavo jiš Amerikos savanoris Hotrinās. Jis važinėdamas po svietų mokina anglų kalbos.

Mokytoja Venta Kazakevičienė surinko žinias ape XVII amžaus Bukauciškių dvarų. Dvaras buvis kultūros cantru, mūs dzienų nesulaukis, 1947 metais sudegytas. Liko ciktai cykūs keli šimtameciai medziai.

Venta porina, kad šų dzienų sulaukus labai sena Romo Čekaus dzūkiška sodzyba. Budinkai (pastatai) susgūžį, po šaudzinėm kepurėm. Ne rozų jinsiamžino sodzyba fyImuosa „Patvorių žolė“, „Vakar ir šiandien“.

Gražai rašoma mokyklos kronika Krokialaukio Tomo Noraus-Naruševičiaus mokyklon. Būralio vadovė Rasa Babarskienė, rašydama projektus, pristato mokyklų svėciam. Ji sako, kad gimcinės pažinimas jyra tautos jir Tėvynės pažinimas.

Labai gerų žinių ape Mergalaukio-Simno „Garbės ženklo ordino“ tarybinio ūkio cantrų surinko Mergalaukio kraštotyrynė Edita Gramienė. Buvusių ūkio darbuotojų: akonomistų, brigadinykų, agronomų, porinimai gyvai primena nuviajusį sovietmecį, su savim nunešusį prirašinėjimus: penkmečio planus, ataskaitas ape veršalių paros priaugimų. Atgyja rudenio vaizdai: aukštų mokyklų studentai, Alytaus mokyklų mokiniai nesėdzi auditorijosa, klāsėsa, o mėnasiais nujimdzinėja darliū.

Kraštotyrynų jis Nemunacio Vytautas Lankininkas šituoį česu surinkis daug žinių ape senų česų žmonių vaikysti. Jis žada parašyc knygos „Iš Nemunacio praeities“ antrų dalį.

Verebiejų kraštotyrynė Lina Čeplikienė su vaikais surinko daug žinių ape Verebiejų apylinki, kolkozų jir melioracijos česus, 1941–1952 metų žmonių likimus, trėmimus. Duotos žinios ape pirmiausia susdariusiuosa kalkozuosa žmonių gyvenimų. Mokytojai buvo patarta ape knygos jišlaidzimų. Knyga būt raikalynga jaunai kartai, kad nesumaišyt lyginanc praeicių su dabarcim.

Ryliškių pagr. mokyklos mokytoja kraštotyrynė Danutė Šmitienė aprašo, kad žmones nepamiršo 1944 metų gruodzio 23-ios, 1953 metų, paznočytų žmonių tragiškais jišgyvenimais. Sudegytų Ryliškių Šv. Monikos bažnyčų jir balševikų nekaltų žmonių kankinimo baisumų mena tose vietose pastacyci Monikos Lukaševičienės išdrožči gražūs koplytstulpiai.

Parėčėnų pagr. mokyklos kraštotyrynė Natalija Balinskienė surinko žinias ape žydų žudzyne ir žmones, jišratavojusius (išgelbėjusius) jų gyvybes, katriej ratavodami neščėslyvus (nelaimingus) rizikavo savo draugių (šeimų) gyvybėm.

Kurnėnų pradziinių klasių mokytojos Irena Mikalonienė, Milda Skaisgirienė, Gražina Zmitrulevičienė ir Reda Žemaitaitienė sukūrė programų „Meninių gabumų ugdymas pasitelkiant lietuvių tautinį meną“. Jos mokino dzūkiškų dainų, zobovų, patarlių. Laido vaikam pajausc etninės kultūros gražumų. Mokiniai, pravėrį senolių svirno duris ir jan patekį, susciko su noragų kalanciu kavolium (kalviu), verpianciu jir giedanciu motuli, drožėju, jiš vytelių pinanciu pynėju. Sukurta meninė bagocysta (turtas) ragina cekavycis (domėtis) praeicim jir kviecia paciem kūrė, žinanc, kad nūdzienio meno pamatai jyra žmonių menas.

Mokyklosa nenutrūksta tau-

tosakos, mūs protėvių jistorijos sergėtojos, rinkimas. Kožnais metais muziejai sulaukia naujų darbų. Makniūnų pagr. mokyklos kraštotyrynė Nijolė Senutienė užrašė daininykės Danutės Zubrauskienės dainuojamas dainas. O dauguma jų – vesiaailinės.

„Mergela manoji, lelijėla baltoji,

Verskie šitų bėdeli an kito bernelio.

Su kitu berneliu nei gėrau, nei valgiau,

Su tavim, berneli, laškelėn gulėjau“.

Ape dzūkų krašto folklorų žinių atvežė Ūdrijos kraštotyrynė Zita Rutkauskienė. Dzūkijos nacionalinio parko etnografės Onos Drobelinės kraštotyrynų darbų skrynion – Dubičių, Krokšlio, Marcinkonių, Margionių dzūkiškos kalbos skambesys, gražumėlis jir razumėlis:

„Išajau šilalin vuogaucie – užblūdzinau,

Kelaliu aidama užblūdzinau.

Kelaliu aidama aš išajau an kazoko dvaro,

An kazoko bernelio ultojaus.“

O Meškucijų pagr. mokyklos kraštotyrynė Nijolė Berteškienė, bijodama, kad civilizacija nejištumtų, nenumarintų dzūkiškos šnektos, pradėjo rangc dzūkų žodzyne. Mokytoja surinko daug žinių ape Meškucijų sodziaus senovi. Ji užrašė porinimų, kap atsiradis Meškucijų sodziaus vardas, gražai aprašė žmonių papročius, šventes, vierinimų gamtos raiškiniais, apie mėnulio galių žmonėm, gamtai.

Vaisodzių pagr. mokyklos kraštotyrynė Eurika Daukšienė su mokiniiais surinko ir užrašė Vaisodzių sodziaus žmonių etninės kultūros turtus: dainas, giesmes, zobovas, kirkinimus, pravardes, apeigas, papročius, talkas, vakarojimus, bulbiakasį, rugiapjūtį, nedėlias, majavas (gegužines), bernų su mergom pajuokavimus. Mokytoja žinodama, kad vietovardziai – vožnas senovės svietkas (liudininkas), surinko jir užrašė balų, raistų, pievų, dzirvonų, kalnų, miškų, upelių pavadinimus.

Kraštotyros ranginin buvo atvažavus garbi viešnia – Kultūros ministerijos vyr. specialistė Irena Seliukaitė. Ji, apžūrėjus parodų, sakė, kad rajono kraštotyrynų darbai gražūs. Geras daiktas (vieta) skyrtas dzūkų rankdarbių aprašymam. Raikia cik dzyvcis dzūkų razumu (išmintim), darbštumu, gražumo darymu. O tai buvo kūrta balanos, dūminės pirkios, aslos čėsais! Daug surinkta gerų žinių ape sodzius, žmones: mokytojus, istorines asabas (asmenis), ape tremcinius jir Laisvės kovotojus. Parodos darbai su meili daryci, nesicikinc mokesčio nei garbės raštų.

Raikia cik dėkavoc Alytaus rajono šviecimo cantro darbuotojom, jo direktorkai L. Andrulevičienėi, uždegusiom dzūkų krašto kraštotyrynų dzideliem darbom.

JIŠ BOBULĖS SENO KUPARĖLIO

PATARLĖS JIR PRIEŽODZIAI

Čėdzyk duonų, o ne darbų.

Anksci paskėlis, jaunas apsižaninis – nespailėsi.

Rauda duonukė cynginio valgoma.

Kų pasėsi, tų jir turėsi.

Darbas žmogų liečina, cinginystė koliečina (gadina).

Lank medzij, pakol jaunās.

Mokyk Jonukų, ba Jono nejišmokysi.

KALBĖKIM DZŪKIŠKAI

Baladoc – belsti. Pasbaladok langan.

Klemka – durų rankena. Sena durų klemka.

Lenciūgas – grandinė. Lenciūgas seniai surūdzyjo.

Budzyc – žadinti. Motulė budzino sūnelį.

Pančaka – kojine. Nuspirkau naujas pančakas.

Čėdzyc – taupyti. Jir česų raikia čėdzyc.

Koliečyc – sužeisti, sugadinti. Ranka buvo koliečyta.

JUOKCIS SVEIKA

Petrulis:

– Stepulia, kap negerai, kad cik viena karčemėlė mūs sodziun.

– Tai kol?

– Ogi vakar jišgėrau, mani jišstūmė dar nedagėrusi, jir nežnojau, kur kitos karčemos veizdėc.

#

Stasiulis:

– Pranulia, ko tu vakar verkei?

– Mano šuva neparbėgo namo.

– O kol gi tu neverkei, kap tavo Anulė neparajo?

– Nūnai šunų paroda, būtau govīs Pagyrimo raštų.